

Ks. dr hab. Mirosław S. Wróbel, SBP 92

UKRZYŻOWANY MESJASZ – OD TEKSTU BIBLIJNEGO DO ODPOWIEDZI CZŁOWIEKA XXI W.

W życiu chrześcijańskim znak krzyża jest symbolem wiary w zbawczą moc Boga. Znak krzyża znajdujący przez archeologów w ruinach wykopalisk świadczy jednoznacznie o obecności chrześcijańskiej i miejscu kultu. Krzyż nie jest dla chrześcijan pustym czy magicznym znakiem, lecz głębokim wyrazem wiary odniesionym do jerozolimskiej Golgoty – miejsca ukrzyżowania Jezusa Chrystusa, gdzie Bóg wyznał swą najgłębszą miłość do swojej oblubienicy, której na imię ludzkość. Świadomość znaczenia krzyża Chrystusa i jego głębokie przyjęcie w konkretnie egzystencji zarówno przez jednostki, jak i przez poszczególne narody i kontynenty, ma decydujące znaczenie dla zachowania chrześcijańskiej tożsamości w XXI w. Sługa Boży Jan Paweł II w Liście apostolskim *Oriente Lumen* wypowiedział znamienne słowa na temat krzyża Chrystusa: „Drodzy bracia, stoi przed nami wspólne zadanie, Wschód i Zachód muszą razem powiedzieć: *Ne evacuetur Crux!* (por. 1 Kor 1,17). Niech nie zostanie udaremniony Krzyż Chrystusa, bo jeśli udaremnia się Krzyż Chrystusa, człowiek zostaje pozbawiony korzeni i nie ma już przyszłości; jest zniszczony! Jest to nasze wołanie u kresu XX wieku. Jest to wołanie Rzymu, wołanie Konstantynopola, wołanie Moskwy. I wołanie całego chrześcijaństwa: obu Ameryk, Afryki, Azji, wszystkich. Jest to wołanie nowej ewangelizacji”¹.

Czy idea Ukrzyżowanego Mesjasza obecna jest już w Starym Testamencie? Jakie znaczenie miał krzyż Chrystusa dla Żydów, pogan i chrześcijan?

¹ Jan Paweł II, List apostolski *Oriente Lumen*, nr 3.

W jaki sposób wspólnoty pierwotnego Kościoła przyjmowały fakt krzyżowej śmierci Chrystusa? Jak kształtował się kerygmat pierwotnego chrześcijaństwa, w którym wydarzenia paschalne miały decydujące znaczenie? Jakie jest orędzie krzyża dla współczesnego Kościoła i świata?²

1. Ukrzyżowany Mesjasz w świetle tekstów Starego Testamentu

Nie sposób zrozumieć idei Ukrzyżowanego Mesjasza bez wejścia w przestrzeń tekstów Biblii. Przykład zastosowania Pisma Świętego jako swoistego klucza hermeneutycznego do zrozumienia idei Ukrzyżowanego Mesjasza daje nam sam Jezus, który w rozmowie ze zrozpaczonymi i zawiedzionymi uczniami z Emaus wyjaśnia im krzyż i sens swego cierpienia za pomocą Pisma. Jezus tłumaczy, wyklada (διερμηνεύω) swym uczniom prorocstwa mesjańskie, które do Niego są odniesione (Łk 24,27: „I zaczynając od Mojżesza poprzez wszystkich proroków wykladał im, co we wszystkich Pismach odnosiło się do Niego”).³ Jest to lektura słowa Bożego w kluczu chrystologicznym. Łukasz w dalszym kontekście wyraźnie precyzuje, że Zmartwychwstały Pan, posługując się Torą Mojżeszową, Prorokami i Psalmami, wyjaśnia uczniom głęboki sens wydarzeń paschalnych: Łk 24,44-46: „Potem rzekł do nich: »To właśnie znaczyły słowa, które mówiłem do was, gdy byłem jeszcze z wami: Musi się wypełnić wszystko, co napisane jest o Mnie w Prawie Mojżesza, u Proroków i w Psalmach«. Wtedy oświecił ich

² Próba odpowiedzi na te pytania została podjęta m.in. przez: H.P. Kingdon, *Messiahship and the Crucifixion*, w: F.L. Cross (red.), *Studia Evangelica*, Berlin 1964, s. 67-86; M. Hengel, *Crucifixion in the Ancient World and the Folly of the Message of the Cross*, Philadelphia 1977; J. A. Fitzmyer, *Crucifixion in Ancient Palestine, Qumran Literature, and the New Testament*, CBQ 40/1978, s. 493-513; R.H. Fuller, P. Perkins (red.), *Who is this Christ? Gospel Christology and contemporary faith*, Philadelphia 1983; N.A. Dahl, *The Crucified Messiah*, w: N.A. Dahl (red.), *Jesus the Christ. The historical origins of Christological doctrine*, Minneapolis 1991; N.A. Dahl, *Messianic ideas and the crucifixion of Jesus*, w: J.H. Charlesworth (red.), *The Messiah. Development in earliest Judaism and Christainty*, Minneapolis 1992, s. 382-403; J.D.G. Dunn, *Messianic ideas and their influence on the Jesus of history*, w: J.H. Charlesworth (red.), *The Messiah. Development in earliest Judaism and Christainty*, Minneapolis 1992, s. 365-381; J. Moltmann, *The Crucified God*, Minneapolis 1993; D. W. Chapman, *Perceptions of Crucifixion among Jews and Christians in the Ancient World*, Tyndale Bulletin 51/2000, s. 313-316.

³ Zob. M.S. Wróbel, *Uczniowie z Emaus w drodze z Jerozolimy śmierci do Jerozolimy życia*, Pastores 35/2007, s. 7-14.

umysły, aby rozumieli Pisma, i rzekł do nich: Tak jest napisane: Mesjasz będzie cierpiał i trzeciego dnia zmartwychwstał...” W tekście Łukaszowym, podobnie jak u św. Pawła, Pismo jawi się jako prekursor profetyczny wszystkich wydarzeń paschalnych (1 Kor 15,3-5: „Przekazałem wam na początku to, co przejąłem: że Chrystus umarł – zgodnie z Pismem – za nasze grzechy, że został pogrzebany, że zmartwychwstał trzeciego dnia, zgodnie z Pismem: i że ukazał się Kefasowi, a potem Dwunastu”). Sam Jezus wyjaśniający Pisma jawi się jako największy Egzegeta i Hermeneuta, który objawia ludzkości prawdę o Ukrzyżowanym Mesjaszu. Znak czytanego i wyjaśnianego słowa w aspekcie historiozbowczym otwiera uczniom oczy na obecność ukrzyżowanego i zmartwychwstałego Pana. Uczniowie w optyce Bożego słowa i żywej wiary mogą odpowiedzieć sobie w głębi swoich serc na pytanie swego Mistrza: „Czyż Mesjasz nie miał tego cierpieć, aby wejść do swej chwały?” (Łk 24,26). Jezus stawia przed ich oczyma krzyż jako narzędzie chwalebnej męki i zbawienia ludzkości. Niezrozumiałe po ludzku cierpienie Boga staje się dla nich źródłem prawdziwej mocy i chwały. Podobnie jak w trzech wcześniejszych zapowiedziach swojej męki (Łk 9,22.44; 18,31-33) Jezus nie mówi o cierpieniu i krzyżu w oderwaniu od chwały zmartwychwstania. Jego męczeńska śmierć jest nie tylko zwykłym cierpiętnictwem, lecz owocnym realizowaniem zbawczych zamysłów Boga. W świetle poranka wielkanocnego krzyż staje się kluczem do interpretacji Pisma, a Pismo staje się najlepszym komentarzem do wyrażenia prawdy o chwalebny krzyżu.

Jezus wykorzystuje teksty Starego Testamentu, by rozświetlić uczniom prawdę o tajemnicy męki, śmierci i zmartwychwstania. Z Tory Mojżeszowej ważny w kontekście cierpienia i śmierci krzyżowej Jezusa jest tekst *Aqedah* z Rdz 22, opisujący posłuszeństwo Abrahama w złożeniu w ofierze swego pierworodnego syna Izaaka. O tym, że motyw ten był żywy w pierwotnej tradycji chrześcijańskiej, mogą świadczyć teksty: Rz 8,32: „On, który nawet własnego Syna nie oszczędził, ale Go za nas wszystkich wydał, jakże miałby wraz z Nim i wszystkiego nam nie darować?”; 1 J 4,9-10: „W tym objawiła się miłość Boga ku nam, że zesłał Syna swego Jednorodzonego na świat, abyśmy życie mieli dzięki Niemu. W tym przejawia się miłość, że nie my umiłowaliśmy Boga, ale że On sam nas umiłował i posłał Syna swojego jako ofiarę przebłagalną za nasze grzechy”; J 3,16: „Tak bowiem Bóg umiłował świat, że Syna swego Jednorodzonego dał, aby każdy, kto w Niego wierzy, nie zginął, ale miał życie wieczne”.⁴

⁴ Zob. J.E. Wood, *Isaac Typology in the New Testament*, NTS 14/1967-68, s. 583-589; R. Brown, *The Death of the Messiah*, t. 2, New York 1994, s. 1435-1444; K. Bardski, *Gen 22, 1-14. Les intuitions parallèles des traditions juive et chrétienne dans le dialogue créatif entre le*

Tekst z Księgi Liczb przedstawiający uzdrawiającą moc węża miedzianego (Lb 21,4-9) zostaje wykorzystany przez ewangelistę Jana w celu ukazania wywyższenia Jezusa przez śmierć krzyżową – J 3,14-15: „A jak Mojżesz wywyższył węża na pustyni, tak potrzeba, by wywyższono Syna Człowieczego, aby każdy, kto w Niego wierzy, miał życie wieczne”. Tekst w Księdze Liczb mocno akcentuje motyw życia i śmierci.⁵ Śmierć jawi się jako konsekwencja ukąszenia jadowitych węży, natomiast życie uwarunkowane jest przez spojrzenie na miedzianego węża umieszczonego na palu. Widać tu wyraźnie, że wąż zostaje przedstawiony jako konkretna, widzialna przyczyna życia i śmierci. W opowiadaniu widoczny jest schemat: szemranie – kara – wyznanie grzechu – wstawiennictwo Mojżesza – ocalenie (zob. 11,1-3; 12,1-15). Mocno zostaje tu podkreślone zbawcze działanie Boga, który ocala lud ze śmierci do życia. W taki sposób pojmuje to działanie Boga-Zbawiciela autor Księgi Mądrości (16,5-7: „Albowiem i wtedy, gdy ich dosięgła straszna wściekłość gadów i ginęli od ukąszeń krętych węży, gniew Twój nie trwał aż do końca. Dla pouczenia spadła na nich krótka trwoga, ale dla przypomnienia nakazu Twego prawa mieli znak zbawienia. A kto się zwrócił do niego, ocalenie znajdował nie w tym, na co patrzył, ale w Tobie, Zbawicielu wszystkich”). Ewangelia św. Jana podkreśla prawdę o chwalebnym wywyższeniu Jezusa na krzyżu. Janowy termin „wywyższyć” (υψώω) nawiązuje do śmierci krzyżowej Jezusa postrzeganej jako moment chwały i zwycięstwa w blasku zmartwychwstania (J 3,14; 8,28; 12,32-34). Czwarta Ewangelia wskazuje na zbawcze dzieło Jezusa jako remedium przywracające umarłych do prawdziwego życia. W Mesjaszu wywyższonym na krzyżu starotestamentalny obraz miedzianego węża wywyższonego na pustyni znajduje wypełnienie i głębszy sens. Ewangelista Jan wyraźnie wykorzystuje motyw „śmierć-życie” w odniesieniu do osoby Jezusa Chrystusa. Mesjasz wywyższony na krzyżu staje się remedium dla ludzkości będącej na drodze ze śmierci do życia. Według ewangelisty droga ta warunkowana jest przez spojrzenie wiary na Wywyższonego. Wiara dla św. Jana jest spotkaniem z Chrystusem i przyjęciem Syna Bożego, który przybywa do ludzkości jako Objawiciel Ojca. Przez nawiązanie do symboliki węża miedzianego – wywyższonego przez Mojżesza na pustyni – ewangelista

texte biblique et la communauté de foi, CT 71/ 2001, s. 5-13; H. Witczyk, „Weź, proszę, twego syna, idź i złóż go w ofierze!” (Rdz 22,2). *Biblijny obraz Boga i Abrahama*, w: W. Chrostowski (red.), *Stworzył Bóg człowieka na swój obraz. Księga Pamiątkowa ku czci Bp. Prof. M. Golebiewskiego*, Warszawa 2002, s. 441-456.

⁵ E.N. Zwijacz, *Obraz Ludu Bożego według Księgi Liczb*, Kraków 2010.

wzywa do wiary w Jezusa, Mesjasza i Syna Bożego – wywyższonego na drzewie krzyża – który wyzwala ze śmierci, obdarowując wierzących zbawieniem i szczęściem życia wiecznego.⁶

Istotną rolę w zrozumieniu sensu Ukrzyżowanego Mesjasza mają cztery starotestamentalne teksty o cierpiącym Słudze Pańskim zawarte w Księdze proroka Izajasza (42,1-4; 49,1-7; 50,4-11; 52,13 – 53,12).⁷ Szczególne znaczenie ma czwarty tekst (Iz 52,13 – 53,12), gdyż wiele motywów w nim zawartych jest wykorzystywanych przez autorów Nowego Testamentu. Ewangelista Mateusz podkreśla, że w osobie Jezusa wypełniają się słowa odniesione do cierpiącego Sługi Pańskiego – Mt 8,17: „Tak oto spełniło się słowo proroka Izajasza: On wziął na siebie nasze słabości i nosił nasze choroby”. Także tekst w Dz 8,32-33 przedstawia scenę, w której Filip tłumaczy urzędnikowi etiopskiemu, że tekst Izajaszowy o cierpiącym Słudze Pańskim odnosi się do Jezusa – Ukrzyżowanego Mesjasza. Tekst ten z osobą Ukrzyżowanego Mesjasza łączy także autor 1 P 2,22-24: „On grzechu nie popełnił, a w Jego ustach nie było podstęp. On, gdy Mu złorzeczono, nie złorzeczył, gdy cierpiał, nie groził, ale oddawał się Temu, który sądzi sprawiedliwie. On sam, w swoim ciele poniósł nasze grzechy na drzewo, abyśmy przestali być uczestnikami grzechów, a żyli dla sprawiedliwości – Krwią Jego ran zostaliście uzdrowieni”. Jezus zostaje ukrzyżowany w obecności dwóch złoczyńców (κακούργων). W fakcie ukrzyżowania ich razem z Jezusem można dostrzec wypełnienie się słów proroka Izajasza (Iz 53,12: „Dlatego w nagrodę przydzielę Mu tłumy, i posiadzie możnych jako zdobycz, za to, że Siebie na śmierć ofiarował i policzony został pomiędzy przestępców. A On poniósł grzechy wielu, i oręduje za przestępcami”).

Ważną rolę w zrozumieniu Ukrzyżowanego Mesjasza w kontekście cierpiącego i prześladowanego króla Dawida odgrywają psalmy – zwłaszcza Ps 22, 31, 38 i 69.⁸ Wiele słów wypowiedzianych przez Ukrzyżowanego Mesjasza w narracji o męce znajduje swoje źródło w tekście psalmów. Np. słowa Jezusa w Łk 23,46: „Ojcze, w Twoje ręce powierzam ducha mego” mają swe źródło

⁶ Zob. M.S. Wróbel, *Motywy z Księgi Liczb w ujęciu Ewangelii św. Jana. Materiały dla duszpasterzy, animatorów i wszystkich, którzy pragną czytać Pismo Święte*, Krag Biblijny nr 8, Tarnów 2008, s. 110-116.

⁷ Zob. R. Brown, *The Death of the Messiah*, t. 2, s. 1448-1449; W. Pikor, *Postać Mesjasza w świetle Izajaszowych prorocत्व*, w: H. Drawnel (red.), *Jezus jako Syn Boży w Nowym Testamencie i we wczesnej literaturze chrześcijańskiej*, Lublin 2007, s. 9-29.

⁸ Zob. R.J. Dillon, *The Psalm of the Suffering Just in the accounts of Jesus' Passion*, *Worship* 61/1987, s. 430-440; U.P. McCaffrey, *Psalm quotations in the passion narratives of the Gospels*, *Neotestamentica* 14/1981, s. 73-89.

w Ps 31,6: „W ręce Twoje powierzam ducha mego”. Tekst J 19,28: „Potem Jezus świadom, że już wszystko się dokonało, aby się wypełniło Pismo, rzekł: »Pragnę«” może mieć swoje odniesienie do Ps 42,2-3: „Jak łania pragnie wody ze strumieni, tak dusza moja pragnie Ciebie, Boże! Dusza moja pragnie Boga, Boga żywego: kiedyż więc przyjdę i ujrzę oblicze Boże?” Słowa Jezusa „Boże mój, Boże mój, czemuś Mnie opuścił?” (Mk 15,34; Mt 27,46) mają swe źródło w Ps 22,2: „Boże mój, Boże mój, czemuś mnie opuścił? Daleko od mego Wybawcy słowa mego jęku”. Szyderstwa wobec Ukrzyżowanego Mesjasza i gest potrząsania głowami (Mk 15,29: „Ci zaś, którzy przechodzili obok, przeklinali Go, potrząsali głowami, mówiąc: »Ej, Ty, który burzysz przybytek i w trzech dniach go odbudowujesz, zejź z krzyża i wybaw samego siebie!«”) może być odniesiony do dramatu przeżywanego przez sprawiedliwego Ps 109,25: „Dla tamtych stałem się urągawiskiem; widząc mnie potrząsają głowami”. Wzmianka o podaniu wina zaprawionego goryczą i octu do picia Ukrzyżowanemu Mesjaszowi (Mt 27,34.48: „Dali Mu pić wino zaprawione goryczą. Skosztował, ale nie chciał pić... Zaraz też jeden z nich pobiegł i wzięwszy gąbkę, napełnił ją octem, włożył na trzcinę i dawał Mu pić”) ma swoje paralele w Ps 69,22: „Dali mi jako pokarm truciznę, a gdy byłem spragniony, poili mnie octem”. Opis męki Chrystusa odpowiada dokładnie obrazom zawartym w Ps 22,15-19 – nazywanym przez Raymonda Browna w jego słynnej monografii *The Death of Messiah* „psalmem ukrzyżowania”.⁹ (*The Death of Messiah*, s. 1462): „Rozlany jestem jak woda i rozłączają się wszystkie moje kości; jak wosk się staje moje serce, we wnętrzu moim topnieje. Moje gardło suche jak skorupa, język mój przywiera do podniebienia, kładziesz mnie w prochu śmierci. Bo sfera psów mnie opada, osacza mnie zgraja złoczyńców. Przebodli ręce i nogi moje, policzyć mogę wszystkie moje kości. A oni się wpatrują, sycą mym widokiem; moje szaty dzielą między siebie i los rzucają o moją suknię”. Wczesna tradycja chrześcijańska odnosiła ten opis do śmierci krzyżowej Chrystusa.

Postać Ukrzyżowanego Mesjasza w kontekście narracji o pasji zawartej w Ewangeliach wykazuje paralele do opisu cierpienia sprawiedliwego zawartego w Księdze Mądrości¹⁰ (2,12-20: „Zróbmy zasadzkę na sprawiedliwego, bo nam niewygodny: sprzeciwia się naszym sprawom, zarzuca nam łamanie prawa, wypomina nam błędy naszych obyczajów. Chełpi się, że zna Boga, zwie siebie dzieckiem Pańskim. Jest potępieniem naszych zamysłów, sam widok jego jest dla nas przykry,

⁹ R. Brown, *The Death of the Messiah*, t. 2, s. 1462.

¹⁰ Zob. *tamże*, s. 1451-1452.

bo życie jego niepodobne do innych i drogi jego odmienne. Uznał nas za coś fałszywego i stroni od dróg naszych jak od nieczystości. Kres sprawiedliwych ogłasza za szczęśliwy i chełpi się Bogiem jako ojcem. Zobaczymy, czy prawdziwe są jego słowa, wybadajmy, co będzie przy jego zejściu. Bo jeśli sprawiedliwy jest synem Bożym, Bóg ujmie się za nim i wyrwiego z ręki przeciwników. Dotknijmy go obelgą i katuszą, by poznać jego łagodność i doświadczyć jego cierpliwości. Zasądźmy go na śmierć haniebną, bo – jak mówił – będzie ocalony”). Tekst ten wykazuje wyraźny związek z szyderstwami arcykapłanów, uczonych w Piśmie i starszych, które słyszy Ukrzyżowany Mesjasz w opisie Mt 27,43: „Zaufał Bogu: niechże Go teraz wybawi, jeśli Go miłuje. Przecież powiedział: »Jestem Synem Bożym«”.

Przytoczone teksty starotestamentalne wskazują na istotny związek intertekstualny z narracją o męce Pańskiej, w której osoba Ukrzyżowanego Mesjasza odgrywa pierwszoplanową rolę. W świetle tekstów Starego Testamentu Ukrzyżowany Mesjasz może ukazać swoje głębsze i pełniejsze oblicze wobec tych, którzy poszukują odpowiedzi na pytanie o sens cierpienia i śmierci Boga.

2. Różne postawy wobec Ukrzyżowanego Mesjasza

Krzyż, na którym został ukrzyżowany Jezus z Nazaretu – uznany przez swoich wyznawców za Mesjasza i Syna Bożego – był i jest po dzień dzisiejszy dla jednych znakiem przekleństwa i hańby, dla innych zaś znakiem nadziei i chwały. Dobrze wyraził to już kilkadziesiąt lat po śmierci Jezusa św. Paweł w 1 Kor 1,23n.: „My głosimy Chrystusa ukrzyżowanego, który jest zgorszeniem dla Żydów, a głupstwem dla pogan, dla tych zaś, którzy są powołani, tak spośród Żydów, jak i spośród Greków, Chrystusem, mocą Bożą i mądrością Bożą”.

Dla Żydów śmierć krzyżowa uważana była za przekleństwo. Tradycja ta miała korzenie w tekście Tory Mojżeszowej, w którym jasno została wyrażona myśl, że winowajca powieszony na drzewie jest przeklęty przez Boga (Pwt 21,22n.: „Jeśli ktoś popełni zbrodnię podlegającą karze śmierci, zostanie stracony i powieszysz go na drzewie – trup nie będzie wisiał na drzewie przez noc, lecz tegoż dnia musisz go pogrzebać. B o w i s z ą c y j e s t p r z e k l ę t y

przez Boga. Nie zanieczyścisz swej ziemi, danej ci przez Pana, Boga twego, w posiadanie”¹¹. Do tekstu tego nawiązuje św. Paweł w Ga 3,13: „Z tego przekleństwa Prawa Chrystus nas wykupił – stawszy się za nas przekleństwem, bo napisane jest: Przeklęty każdy, którego powieszono na drzewie”. W mentalności żydowskiej złoczyńca skazany na śmierć krzyżową był wykluczony z przymierza życia. Każdy bluźnierca ginący taką śmiercią był wydany ze wspólnoty z Bogiem i z ludźmi. Postawę mieszkańców Jerozolimy wobec Ukrzyżowanego Mesjasza możemy wydobyć z treści Ewangelii (Łk 23,35-43). Osoba Jezusa z Nazaretu wisząca na krzyżu była przedmiotem pogardliwej reakcji ludu i przywódców. Lud zachowywał się w sposób bierny. Jego rola ograniczała się do pasywnego obserwatora stojącego i obojętnie wpatrującego się w konanie Jezusa. Przywódcy szydzili z Jezusa, podkreślając motyw zbawczej mocy Jezusa, który w upokorzeniu i niemocy wisi na krzyżu. Przywódcy nie wymawiali szyderstwa bezpośrednio do Jezusa, lecz mówili o tym między sobą tak, by Jezus to słyszał i został upokorzony. Słowa przywódców: „Innych wybawiał, niechże teraz siebie wybawi, jeśli On jest Mesjaszem, Wybrańcem Bożym” miały podkreślić niemoc i porażkę Jezusa. Ulegli oni pokusie pychy i niewiary w zbawczą moc Jezusa. Mesjasz i Boży Wybrańiec konający na krzyżu stał się zaprzeczeniem ich wierzeń i oczekiwań. W osobie Jezusa dostrzegali tylko bezradnego skazańca, który nie mógł pomóc nawet samemu sobie. Krzyż Jezusa stanowił dla nich oznakę porażki i słabości. Nie docierała do nich nauka, że moc w słabości się doskonali (2 Kor 12,9) i że w krzyżu zawarta jest moc i mądrość Boża. Puste wydawały im się słowa Jezusa, który nauczał o mocy obumierania: „Jeśli bowiem ziarno pszenicy, wpadłszy w ziemię, nie obumrze, zostanie samo jedno, ale jeśli obumrze, przynosi plon obfity” (J 12,24).

Dla pogan krzyż stanowił pusty znak, a śmierć przez ukrzyżowanie uważana była za najbardziej okrutną egzekucję. Dobrze oddaje to określenie Cyceron – „crudelissimum supplicium”¹² lub Tacyta „servile supplicium”.¹³ Justyn Męczennik w swojej Pierwszej Apologii do cesarza Antonina Piusa napisanej ok. połowy II w. po Chr. stwierdza, że przeciwnicy chrześcijan „twierdzą, że nasza (chrześcijańska) głupota polega na tym, że ukrzyżowanego człowieka stawiamy na drugim miejscu po niezmiennym i wiecznym Bogu, Stwórcy

¹¹ Zob. R. Rubinkiewicz, *Dlaczego Pan Jezus musiał umrzeć na krzyżu?* w: H. Drawnel, A. Piwowar, *Qumran. Pomiedzy Starym a Nowym Testamentem*, Lublin 2009; M.S. Wróbel, *Krzyż – narzędzie hańby czy chwały? Krzyż – Kryzys – Cierpienie*, Zeszyty Odnowy w Duchu Świętym 107(2010)2, s. 29-36.

¹² Cynceron, *In Verrrem* II 5,64.

¹³ Tacyt, *Hist.* IV, 11.

całego świata”.¹⁴ Pogańscy przeciwnicy zarzucali chrześcijanom, że czczą „przestępcę i jego krzyż”. Dla Greków i Rzymian wiara, że Syn Boży i Mesjasz umarł na krzyżu jako zwykły przestępca była uważana za najwyższą głupotę. Humanizm grecki i rzymski uważał „religię krzyża” za nieestetyczną i pozbawioną wszelkiej godności.¹⁵ Cyceron mocno nawoływał, aby „Nomen ipsum crucis absit non modo a corpore civium Romanorum, sed etiam a cogitatione, oculis, auribus” („aby sama nazwa krzyż była oddalona nie tylko od ciała obywateli rzymskich, lecz także od ich myśli, oczu i uszu”).¹⁶ Ukrzyżowany Mesjasz burzył wszelką estetykę, harmonię i ład w ludzkim poszukiwaniu dobra, prawdy i piękna. Bogowie Grecji i Rzymu nie podlegali śmierci i nie do pomyślenia było, by któryś z nich poniósł śmierć na krzyżu. W Imperium Romanum termin *crux* czy jego grecki ekwiwalent *stauros* od III w. po Chr. funkcjonował jako przekleństwo wśród ludzi pochodzących z niższych warstw społecznych, zwłaszcza niewolników i prostytutek.

Krzyż Chrystusa była odrzucany także przez gnostyków, którzy uważali, że Bóg nie mógł cierpieć i umrzeć. Odrzucali oni śmierć Mesjasza przez ukrzyżowanie. Zdaniem Cerynta boski Chrystus opuścił Jezusa przed ukrzyżowaniem. Według Bazylidesa w miejsce Chrystusa do krzyża został przybity Szymon z Cyreny, a Chrystus w tym czasie powrócił do nieba. Poglądom tym mocno przeciwstawiali się chrześcijańscy autorzy.¹⁷

Dla chrześcijan krzyż stanowił znak miłości i zbawienia. W listach św. Pawła wielokrotnie poruszany jest problem krzyżowej śmierci Jezusa w łączności z Jego wskrzeszeniem z martwych. W większości tekstów św. Paweł ujmuje wydarzenia paschalne nie tylko w perspektywie suchych faktów historycznych, lecz odnosi ich skutki do życia wierzących. Uczniowie Jezusa już od samego początku – jak dowodzi nauczanie św. Pawła – łączyli krzyżową śmierć Jezusa-Mesjasza z ideą odkupienia. Święty Paweł mocno podkreśla, że istotą jego przepowiadania jest osoba Ukrzyżowanego Mesjasza, który jawi się jako moc i mądrość Boga (1Kor 1,23-24).¹⁸ Apostoł Narodów naucza, że wszystko, co

¹⁴ Justyn Męczennik, *Pierwsza Apologia* 13.4; polski przekład w: R. Misiarczyk, J. Namowicz (red.), *Pierwsi apologetci greccy*, Kraków 2004.

¹⁵ Zob. M. Hengel, *Crucifixion in the Ancient World and the Folly of the Message of the Cross*, Philadelphia 1977, s. 1-10.

¹⁶ Cyceron, *Pro Rabirico* 5.16.

¹⁷ M. Hengel, *Crucifixion in the Ancient World and the Folly of the Message of the Cross*, s. 15-21.

¹⁸ Zob. J. Murphy-O'Connor, „Even death on a cross”: *Crucifixion in the Pauline Letters*, w: E. Dreyer (red.), *The Cross in Christian Tradition: From Paul to Bonaventure*, New York 2000, s. 21-50; L. Morris, *Apostolic Preaching of the Cross*, Eerdmans 2001.

nie dotyczy Ukrzyżowanego Mesjasza jest wykluczone z jego przepowiadania Ewangelii – 1 Kor 2,1-2: „Tak też i ja przyszedłszy do was, bracia, nie przybyłem, aby błyszczać słowem i mądrością głosić wam świadectwo Boże. Postanowiłem bowiem, będąc wśród was, nie znać niczego więcej, jak tylko Jezusa Chrystusa, i to ukrzyżowanego”. W Liście do Galatów porównuje on swoje nauczanie do kreślenia obrazu Ukrzyżowanego Mesjasza – Ga 3,1: „O, nierozumni Galaci! Któż was urzekł, was, przed których oczami nakreślono obraz Jezusa Chrystusa ukrzyżowanego?” Dla Pawła krzyż jest znakiem największej chwały – Ga 6,14: „Co do mnie, nie daj Boże, bym się miał chlubić z czego innego, jak tylko z krzyża Pana naszego Jezusa Chrystusa...” W krzyżu, który po ludzku jawi się jako słabość i przegrana, manifestuje się Boża moc, która wyprowadza ze śmierci do życia – 2 Kor 13,4: „Chociaż bowiem [Chrystus] został ukrzyżowany wskutek słabości, to jednak żyje dzięki mocy Bożej. I my także niemocni jesteśmy w Nim, ale żyć będziemy z Nim przez moc Bożą względem was”. W tradycji pierwotnego chrześcijaństwa krzyż Jezusa, pomyślany przez Jego oprawców jako narzędzie zbrodni, jawi się w zamyśle Bożym jako narzędzie chwały i wywyższenia. Bardzo dobitnie oddaje tę prawdę hymn chrystologiczny w Liście do Filipin 2, 6-11, który przedstawia kenozę i uniżenie Chrystusa aż do śmierci krzyżowej jako motyw wywyższenia i chwały. Hymn ten wyraźnie podkreśla, że Chrystus w sposób wolny przyjmuje śmierć przez ukrzyżowanie. Wyrażenie „stawszy się posłusznym aż do śmierci – i to śmierci krzyżowej” (γενόμενος υπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ) wskazuje na dobrowolną ofiarę Jezusa. Akt krzyżowej śmierci Jezusa może być postrzegany jako akt najwyższej miłości wobec całej ludzkości (Rz 3,25; 5,8; Ga 2,20; 2 Kor 5,16). Święty Paweł jasno mówi o tym w Ga 2,20: „Teraz zaś już nie ja żyję, lecz żyje we mnie Chrystus. Choć nadal prowadzę życie w ciele, jednak obecne życie moje jest życiem wiary w Syna Bożego, k t ó r y u m i ł o w a ł m n i e i s a m e g o s i e b i e w y d a ł z a m n i e”. Nauka ta koresponduje z tradycją zawartą w 1 J 4,9n.: „W tym objawiła się miłość Boga ku nam, że zesłał Syna swego Jednorodzonego na świat, abyśmy życie mieli dzięki Niemu. W tym przejawia się miłość, że nie my umiłowaliśmy Boga, ale że On sam nas umiłował i posłał Syna swojego jako ofiarę przebłagalną za nasze grzechy”. Najcenniejszą formą odpowiedzi na miłość Ukrzyżowanego Mesjasza jest odpowiedź miłości polegająca na ofiarowaniu swojego życia na wzór ofiary krzyżowej Jezusa. Obrazowo wyraża to św. Paweł mówiąc o swoim ukrzyżowaniu – Ga 2,19: „Tymczasem ja dla Prawa umarłem przez Prawo, aby żyć dla Boga: razem z Chrystusem zostałem przybity do krzyża”.

Prawdziwe życie chrześcijanina polega na „współumieraniu” i „rodzeniu się do nowego życia” z Ukrzyżowanym Mesjaszem – Rz 6,5-6: „Jeżeli bowiem przez śmierć, podobną do Jego śmierci, zostaliśmy z Nim złączeni w jedno, to tak samo będziemy z Nim złączeni w jedno przez podobne zmartwychwstanie. To wieście, że dla zniszczenia grzesznego ciała dawny nasz człowiek został razem z Nim ukrzyżowany po to, byśmy już więcej nie byli w niewoli grzechu”; 2 Kor 4,10-11: „Nosimy nieustannie w ciele naszym konanie Jezusa, aby życie Jezusa objawiło się w naszym ciele. Ciągłe bowiem jesteśmy wydawani na śmierć z powodu Jezusa, aby życie Jezusa objawiło się w naszym śmiertelnym ciele”. Święty Paweł podkreśla, że proklamowanie śmierci Chrystusa dokonuje się podczas każdej Eucharystii – 1 Kor 11,26: „Ileż bowiem spożywacie ten chleb albo pijecie kielich, śmierć Pańską głosicie, aż przyjdzie”.

Dla chrześcijan krzyżowa śmierć Jezusa prowadząca do chwały zmartwychwstania była postrzegana jako szczególny zamysł Boga. Dobrze to ilustruje mowa św. Piotra wygłoszona zaraz po zesłaniu Ducha Świętego – Dz 2,22-24: „Mężowie izraelscy, słuchajcie tego, co mówię: Jezusa Nazarejczyka, Męża, którego posłannictwo Bóg potwierdził wam niezwykłymi czynami, cudami i znakami, jakich Bóg przez Niego dokonał wśród was, o czym sami wiecie, tego Męża, który z woli postanowienia i przewidzenia Bożego został wydany, przybiliście rękami bezbożnych do krzyża i zabiliście. Lecz Bóg wskrzesił Go, zerwawszy więzy śmierci, gdyż niemożliwe było, aby ona panowała nad Nim...” Autor Listu do Hebrajczyków mocno podkreśla, że hańba krzyża prowadzi do zwycięstwa i wyniesienia do chwały Boga – 12,2: „Patrzmy na Jezusa, który nam w wierze przewodzi i ją wydoskonala. On to zamiast radości, którą Mu obiecywano, przecierpiał krzyż, nie bacząc na jego hańbę, i zasiadł po prawicy tronu Boga”. Znakiem mocy Ukrzyżowanego Mesjasza są Jego dary ofiarowane umiłowanej ludzkości z wysokości krzyża. Darami tymi jak podkreśla mocno Ewangelista Jan są Duch Święty i Maryja. W J 19,34 mowa jest *explicite*, że z przebitego boku Chrystusa wypłynęła krew i woda. Symbolika wody nawiązuje do sakramentu chrztu oraz do rzeczywistości Ducha Świętego, który jawi się jako dar Ukrzyżowanego. Jezus po swym zmartwychwstaniu przekazuje uczniom Ducha Świętego, by kontynuowali Jego dzieło na ziemi (J 20,22: „Po tych słowach tchnął na nich i powiedział im: »Weźmijcie Ducha Świętego!«”). Darem Ukrzyżowanego dla ludzkości jest także Jego Matka. Widać to wyraźnie w scenie „testamentu z krzyża” (J 19,25-27). Matka Cierpienia dojrzewa w tajemnicy krzyża, by zabłysnąć z mocą jako Matka Zmartwychwstania. Maryja staje się wzorem wiary, widząc

w mocy Ducha Świętego zwycięstwo Życia nad śmiercią oraz tryumf Miłości nad nienawiścią. Tajemnica Golgoty ukazuje głęboki sens cierpienia i wzywa do wiary w zwycięstwo krzyża. *Mater dolorosa* (Matka cierpiąca) w cieniu krzyża – w godzinie swego Syna – jawi się jako *Mater Redemptoris* (Matka Odkupiciela) i *Mater Hominis* (Matka Człowieka). Jezus kieruje bezpośrednio swoje słowa z krzyża do Maryi i do umiłowanego ucznia. Maryja zostaje nazwana terminem „niewiasta” w nawiązaniu do pierwszej niewiasty (hebr. *isza*) – Ewy (hebr. *hawa* – matka żyjących, Rdz 3,20). Maryja jako nowa Ewa uosabia nową nadzieję rodzącego się Kościoła, w którym źródła zbawczych mocy obmywają wszystkich grzeszników. Krzyż Jezusa jawi się w tym kontekście jako Drzewo Życia i Zbawienia otwierające drogę do wieczności. To, co pierwsza niewiasta utraciła z Adamem przez nieposłuszeństwo grzechu, to „Nowa Niewiasta” urzeczywistnia w łączności z Synem przez wiarę i miłość aż do końca.

Podsumowując, możemy stwierdzić, że w Ukrzyżowanym Mesjaszu znajduje swoje zogniskowanie postać Jezusa historii i Chrystusa wiary głoszona w kerygmacie pierwotnego Kościoła. Teksty Starego Testamentu eksponujące postać prześladowanego i unizonego Dawida – namaszczonego na króla Izraela – oraz postać cierpiącego Sługi Pańskiego pozwalają w pełnym świetle spojrzeć na tajemnicę Ukrzyżowanego Mesjasza. Autorzy Nowego Testamentu posługują się wieloma motywami i ideami starotestamentalnymi do przedstawienia historii i teologii męki Pańskiej. Krzyż, stanowiący hańbę i przekleństwo dla Żydów, głupotę i odrazę dla Greków i Rzymian, jest dla chrześcijan znakiem miłości, zbawienia i chwały. W krzyżu prowadzącym do chwały zmartwychwstania zawarte jest fundamentalne chrześcijańskie orędzie na temat zwycięstwa życia nad śmiercią, dobra nad złem i prawdy nad kłamstwem. Puste i pozbawione wszelkiego wyrazu byłoby chrześcijaństwo marginalizujące krzyż i spychające go do zakrystii. Wobec wszystkich, którzy w XXI w. ignorują, lekceważą, pogardzają i nienawidzą krzyża, na którym zawisło Zbawienie świata, powinniśmy z całą mocą i odwagą wypowiadać słowa przekazane nam przez św. Pawła: „Co do mnie, nie daj Boże, bym się miał chlubić z czego innego, jak tylko z krzyża Pana naszego Jezusa Chrystusa...” (Ga 6,14).